

BIENALĖ

Tekstilės meno upė

XX a. pradžioje Paryžiuje automobilių kvadratais išdažiusi ekstravagantiškoji Sonja Delaunay-Terk neįsivaizdavo, kad XXI a. pradžioje Vilniuje dailininkė Severija Inčirauskaitė-Kriaunevičienė automobilių paviršius ims siuvinėti gėlių raštais. RASA ŽUKIENĖ meno bienalės „Tekstilė '09“ apžvalgą pradeda klausimu, kas sieja siuvinėjimą ir avarijose nubrozintas mašinų dalis.

TAČIAU TIK iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad menininkė elgiasi keistai ir lengvabūdiškai. Geriau pagalvok, išgilinus į tokio kūrinio pavadinimą, pavyzdžiui, „Rožėm klotas kelias“ (2007), asociacijų ir aliuzijų, sandūrų ir kontrastų puokštė tampa milžiniška. Šios dailininkės kūryba – gana taikli lietuvių tekstilės būvio iliustracija, atspindinti ir tarptautinės Kauno meno bienalės „Tekstilė '09“ pobūdį. Kauno bienalė šiemet metė į šalį anksčiau įtvirtintą prestižinio ir prabangaus renginio įvaizdį, persirengė Pelene ir atlapaširdiškai atsivėrė daugiatautei menininkų bendruomenei ir miestiečiams.

Meninis eksperimentas, savimi itin pasitikinčių asmenų kaprizas ar apgalvota ir įžvalgi strategija, sukurta neignoruojuant tikrovės?

Jau daugiau kaip dešimt metų Lietuvos profesionalioji tekstilė išgyvena kūrybinį pakilimą. Lietuvos tekstilės menininkams pavyksta prasmingai sujungti senas ir šiuolaikines audinio formavimo technologijas su šiuolaikinio meno temomis. Lietuvos tekstilės menininkų pasirodymus pasaulio parodų salėse lydi susižavėjimas ir pagarba, o kūriniams apibūdinami tokiais epitetais kaip „įkvėpiantis“, „kerintis“, „aistringas“, „fantastiškas“ menas.

Dvi menininkų kartos, kurioms dabar skiriami komplimentai, išaugo vėlyvuosiu sovietmečiu arba 1990–2000 m. laikotarpiu. Griuvus Geležinei uždangai, bendradarbiavimo greitkeliai tarp buvusio Rytų bloko ir vakaruose bei šiaurėje

(Skandinavijos šalių meno kuratoriai po 1990 metų vieni pirmųjų susidomėjo lietuvių daile: jie rengė parodas, kvietė menininkus į simpoziumus, o Norvegijos, Švedijos muziejai kolekcijas papildė Lietuvos menininkų darbais) nuo Lietuvos esančios pasaulio dalies meno buvo nutiesti gana greitai. Staigų tekstilės išsiveržimą iš įpročių ir tradicijų gniaužtų paženklino 1997 metais iš Japonijos atskriejusi neįtikėtina žinia apie jaunos tekstilininkės Linos Jonikės kūrinio „Arnotas“ (1996) pergalę Kioto bienalėje – laimėtą didįjį prizą. Kūno ir siuvinėto ornamentu derinys, vaizdo ir prasmų neįprastumas, paslaptینگumas dešimtmečiui nubrėžė lietuvių tekstilės vystymosi trajektoriją. Žmogaus kūnas, matomas ir jaučiamas, demonstruojamas ir slepiamas, tapo svarbiu meninių idėjų raiškos objektu.

Lietuvos tekstilininkių kūryba peržengia visokias ribas. Techniniai ar technologiniai sunkumai tarsi neegzistuoja. Audžiamos klasikinės tapiserijos, naudojamas kompiuterinis žakardas ir tradicinės liaudiškos audimo technikos. Be tradicinių siūlų, pasitelkiamos įvairiausios kitos medžiagos – silikonas ir stiklas, metai ir plastikas, kava ir duona, kailis ir žmogaus plaukai, pagaliau vaisių žievės ir rūkyta kiaulės oda. Tekstilės kūrinių temos natūraliai siejasi su šiuolaikiniame vizualiajame mene keliamais klausimais, dailės šakų diferenciacija seniai nebeturi jokios reikšmės; santykio su erdve klausimai sprendžiami drąsiai ir tiksliai. Moteriškas diskursas rodo mūsų tekstilės sąsajas su aktualiomis šiuolaikinio meno tendencijomis – kultūrinio ir lytinio tapatumo paieška, priartėjimu prie civilizuotų visuomenių tabu, tokių kaip privatumas, lyčių ir rasių nelygybė, senėjimas ir mirtis, viešumo ir privatumo ribos. Nemaža lietuvių tekstilės dalis jau yra tapusi tarpdisciplininis reiškinys.

Moteriškojo įvaizdžiai, nuo senų laikų naudojami menai, – tai nuogas kūnas, gėlės, gražinimasis kosmetika,

Kūryba būriu

Kolektyvinis projektas „Prieglobstis: Kauno paveikslų galerijoje“. Idėjos autorės – švedės A. Ekdaht ir B. Nordstom

veidrodys, poros fotografijos. Įprastiniai moteriškumo ženklai tekstilininkių darbuose įgauna naujų subtilių prasmų, nes yra palytėti patirties, kuri nebūtinai reiškia juoką pro ašaras, bet ir nėra nerūpestingo mergaitiško kikenimo padarinys. Nuoširdus atvirumas, nejučia pereinantį į intymumą, ramus ir valiūkiškas žvilgsnis į save, būdingas Almyros Weigel, Eglės Gandos Bogdaniienės, Linos Jonikės kūrybai, nuolat išprovokuoja gana audringas visuomenės reakcijas, o patys kūriniai turi estetinės ir socialinės provokacijos atspalvių. Ir tai ne atsitiktinumai, tai – kūrėjų strategijos išraiška.

LIETUVOS TEKSTILĖ IŠSINERIA iš savo senojo, metmenimis ir ataudais tūkstantmečius tverto kūno ir tampa šiuolaikiniu menu. Svarbu ir įdomu, kad savo tekstilinės tapatybės ji vis dėlto nepraranda. Nors dailės šakų hierarchijos lyg ir nebeliko ir bendrąja prasme niekas nebegalėtų teigti, kad, pavyzdžiui, grafika ar tapyba menų sistemoje užima aukštesnę poziciją negu tekstilė, vis dėlto šios šakos kūrėjos pajuto, kad kažko dar trūksta. Ne kūriniuose, bet pačioje kultūrinėje Lietu-

Paradoksalu, bet ši bienalė svečius sudomina dalykais, kurie vietinius gyventojus gerokai erzina – žvarbia rudeniška vėsa, sovietinės praeities šešėliais miesto kūne ir gyventojų veiduose

vos terpėje, Kauno atmosferoje. Laima Oržekauskienė, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatė, pasakė liūdnus žodžius: „Bienalė – šiaudas mirštančiam miestui, nes jis vegetuoja ir virsta liūnu.“ Pasak jos, vertybė yra tai, kad čia periodiškai jau daugiau kaip dešimt metų vyksta toks renginys.

Paradoksali ir skaudoka tiesa, kad šiuolaikinis menas, aktyviai tyrinėjantis dabartį ir šiuolaikinio pasaulio aktualijas, parodų lankytojams dažnai atrodo kiek svetimas. Kauno tekstilės bienalės rengėjai šią visur pastebimą komunikacijos trūkumo problemą sugebėjo paversti savojo renginio privalumu. Šūkis „Bendrauk, atrask, mėgaukis“ taikliai atspindi pagrindinę bienalės idėją. Du mėnesius, spalį ir lapkritį, miesto galerijos ir parodų salės buvo ne tiek ekspozicinės, kiek gamybinės, kūrybinės erdvės.

Menas, kuriamas žiūrovų akyse, iš tiesų teikė galimybę patirti kai ką nauja, pasijusti tarptautinės menininkų bendruomenės dalimi. Stebėti kūrinio gimimą nuolat užsakant į galeriją, žiūrėti, kaip jis keičiasi. Būti gatvėje maloniai prakalbinti menininkų grupelės, kai judi įkūrėjusiu kasdieniniu

Gėlės portretas

S. Inčirauskaitės-Kriaunevičienės (nuotr.) ir A. Janušaitės-Vitkūnienės projektas

Šviesa ir garsas

„Seselių medžioklė“ (E. ir P. Pitchard)

maršrutu ir jokių nuotykių nesitiki. Papasakoti dailininkui savo istoriją ir, atėjus kitą kartą, pamatyti, kaip ji panaudota kūrinyje. Atiduoti (nors kartais ir nenoromis) savo firminio drabužio etiketę, kad ji taptų kūrinio su prekių ženklais dalimi, o gal pamedituoti lankstant popierines gerveles, palikti savo pėdos antspaudą ant rankų darbo popieriaus.

Bienalės meno vadovės menotyrininkės Virginijos Vitkienės manymu, svarbi šios bienalės vertybė, jos išskirtinumo tarp visų kitų bienalių pasaulyje ženklas – realiai įgyvendintas atvirų kūrybinių dirbtuvių principas, ilgalaikis žmonių įtraukimas į kūrybinę veiklą. Svarbiausias dalykas ir organizatorių laimėjimas yra tai, kad bienalė tikrai tapo atvira ir demokratiška. Ji suteikė retą progą vienoje vietoje pamatyti daug žymių menininkų, pabendrauti su jais. Juk dažniausiai matome tik kūrinius, neturime galimybės jų susieti su kūrėjo asmenybės spalvomis.

Esama ir dar vieno Kauno bienalės „Tekstilė '09“ reikšmingumo aspekto. 100 kilometrų, nedidelis atstumas, skiriantis sostinę Vilnių ir Kauną, neretai veikia pastarojo

nenaudai, nes centro ir provincijos klausimai dažniausiai aktualūs tik antrajam miestui. Vilniuje, 2009 metų Europos kultūros sostinėje, įvyko daug reikšmingų oficialių kultūros renginių. Neįmanoma buvo nepastebėti, kad, net ir besiskelbiant europine kultūros sostine, neištirpti garsių pasaulio miestų, turistams patrauklesnių maršrutų ir lengviau pasiekiamų renginių masėje nebuvo lengva.

Ko tada galėtų tikėtis antrasis miestas? Miestas nepudruotu veidu, išsekintas emigracijos, rodos, kasdien vis pilkesnis ir niuresnis? Grįžtelėjus į bienalės istoriją paaiškėja, kad tarptautinės tekstilės parodos Kaune prasidėjo taip pat ne ekonomikos klestėjimo laiku, 1997 metais. Tiesiog mieste gyvenančios dailininkės tekstilininkės anuomet nutarė pabandyti savo veiklą keisti ir savąją, ir šio miesto situaciją. Dabar jau stipriai išaugęs ir kūrybiškai sutvirtėjęs tekstilės menininkų būrys ėmėsi dar sunkesnio uždavinio – atviloti į renginius, įtraukti į veiklą kuo daugiau žmonių, dovanojant ne pigią, bet prasmingą pramogą. Jos parodė, kaip kultūra gali prablaškyti slogutį ir nuteikti kūrybai. Kūrybai kaip terapijai, kaip įkvėptai profesionaliai veiklai, o gal ir suteikti impulsų pradėti naujus darbus.

Poezija ant drobės

I. Likšaitės projektas „Tekstai yra čia“

vių, nekintamų pozicijų ir reprodukuoti savo pasiekimų. Priešingai, eksperimentavimas ir rizika tampa vos ne pagrindiniu Kauno bienalių stiliaus bruožu.

Šių metų bienalės idėja – sukviesti menininkus, sudaryti sąlygas ir jiems, ir žiūrovams vietoje kurti, diskutuoti, bendrauti – tapo iššūkiu ir vieniems, ir kitiems. Tačiau tokia bienalės forma pasiteisino. Nors kūrėjams nebuvo lengva, atliktas svarbus dalykas – įveiktas šiuolaikinio meno renginius nuolat lydintis nesuskalbjėjimo tarp menininko ir žiūrovo sindromas. Nugalėtas jis visai paprastai: menininkai atsivėrė publikai. Tai reiškė vidutiniškai porą šimtų naujų pažinčių kasdien, visą mėnesį. Nors ir patyrė didžiulį krūvį, menininkai vis dėlto rodė auksinę kantrybę ir šiek tiek aukojosi dirbdami iki vėlumos. Žiūrovai, ypač tie, kurie įveikė savyje lietuvišką santūrumą ir išdrįso dalyvauti, jautėsi gerokai palypėję į tą menkai pažįstamą šiuolaikinio meno Babelį. Nemažai jų į Paveikslų galeriją vaikščiojo keliskart per savaitę ir iš tikrųjų stebėjo kūrinių gimimo procesus. Džiugino ir nuolatinis jaunų žmonių, moksleivių šurmuly, toks nedažnas Lietuvos parodų salėse. Daugumą jų Kauno bienalės organizatoriai jau laimėjo ir būsimų bienalių renginiams.

Pasak teatrologės ir meno vadybininkės dr. Inos Pukelytės, visuomenės edukavimo per meną poreikis stiprėja, ir šia prasme Kauno bienalėje pademonstruota visai nauja, kitose bienalėse nepaprastai mena pateikimo forma. Kai kurių bienalės svečių nuomone, gyvas Kauno bienalės vyksmas įdomesnis už tradicinių parodų ir įprastų prestižinių meno bienalių stilių. Todėl organizatoriai tiesiog turėtų užpatentuoti savo atradimą.

AR GALI MENAS keisti žmogų arba įpūsti gyvybės nuvargintam miesto kūnui? Galvojant apie pačius kūrinius, atsakymas iš karto būtų teigiamas. Tiek lietuvių, tiek bienalės svečių darbai siejosi su socialinio meno tendencijomis. Opios temos – tautiniai santykiai, moteris meno istorijoje ir gyvenime, šeimos institucijos komplikotumas – visos jos buvo pateiktos oriai ir taktiškai. Menas keičia mus, švelniai versdamas perskaityti jame užkoduotą klausimą, o kito akyse – atsakymą.

Svečių atsiliepimai, žiūrovų reakcijos, vaikų susidomėjimas, didžiulis savanorių pagalbininkų būrys iš miesto studentijos korpuso – visa tai rodo, kad meninė veikla daro poveikį ir yra reikalinga. Menas yra svarbus šalies įvaizdžio komponentas, jis gali duoti netikėtai gerų rezultatų kaip kūrybinių industrijų dalis, kaip kultūros politikos ir diplomatijos sudėtinis elementas. Ne visada šiuolaikinis menas kuria grožį; kartais savo rimtumu ir problemišku kelia galvos skausmą ir už tai yra šiek tiek nemėgstamas. Kauno bienalės pavyzdys rodo, kad tas šaltukas tarp šiuolaikinio meno formų ir žiūrovų, tarp dailininkų ir kitų bendruomenių nesunkiai įveikiamas. Reikia talentingų kūrėjų, energingų meno edukatorių ir protingų vadybininkų. Kaune visa tai jau yra. ■

Siuvinėjimas ant skardos

„Rožem klotas kelias“ (S. Inčirauskaitė-Kriaunevičienė)

Lietuvos meno renginių fone Kauno bienalė garsėja tikslingumu, išradingumu, dinamiškumu. Paradoksalu, bet ši bienalė (tiksliau, jos organizatoriai, savanoriai, talkininkai) išsiskiria ir svečius sudomina dalykais, kurie vietinius gyventojus čia paprastai gerokai erzina – anksti atplūstančia žvarbia rudeniška vėsa, sovietinės praeities šešėliais miesto kūne ir gyventojų veiduose. Bet Kauno bienalėje svečių niekada netrūksta. Vien jos rezidencijose dirbo 60 menininkų iš įvairių pasaulio šalių. Svečiavosi austrų, švedų, vokiečių meno studentai su dėstytojais. Kauno bienalę Europos tekstilės tinklo (angl. „European Textil Network“) vadovė Beatrijs Sterk pavadino „nauja pasaulio tekstilininkų susitikimo vieta Europoje“. Nepaisant rudeniškos gėlos ir tamsumo, miesto apleistumo, kultūros valdininkų šaltumo menininkų atžvilgiu. Nors atvykusieji ir tai pastebėjo, bet, tikėkimės, perdėm nesureikšmino.

Tekstilės bienalė Kaune dar tik įgauna mastą. Jos pobūdis kaskart vis kitoks, nes organizatoriai nenusiteikę užimti pasto-

